

TEMAT: Rola przyrody w literaturze i sztuce romantyzmu oraz wcześniejszych epok.

Przyroda jest częstym elementem dzieł literackich, a niekiedy wręcz ich bohaterem. Pojawia się w wielu utworach i w każdej epoce:

- Mit o Demeter i Persefonie (wyjaśnienie powstania pór roku)
- *Biblia* (raj – natura przyjazna człowiekowi do momentu popełnienia grzechu)
- „Kwiatki św. Franciszka z Asyżu” (przyroda jako dar od Boga)
- Mikołaj Rej *Żywot człowieka poczciwego* (idealizacja natury, wiejskie życie w zgodzie z nią)
- Jan Kochanowski *Pieśń świętojańska o Sobótce* (jw.); *Do gór i lasów* (krajobraz powodem przywoływania wspomnień); *Na lipę* (przyroda dająca chwilę wytchnienia i odpoczynku)
- Johann Wolfgang Goethe *Król Olch* (groźna i tajemnicza przyroda)
- George Byron *Giaur* (tajemnicza przyroda budująca nastrój grozy)
- Adam Mickiewicz *Lilie; Świtezianka; Świtez* (jw.); *Pan Tadeusz* (piękno krajobrazu, przyroda tłem wielu wydarzeń)
- Juliusz Słowacki *Smutno mi, Boże* (piękno krajobrazu wpływające na uczucia podmiotu lirycznego).

Adam Mickiewicz - sonety

W „Sonetach krymskich” Adama Mickiewicza przyroda służy do wyrażania myśli podmiotu lirycznego. Poeta z wielkim artyzmem maluje obrazki przyrody orientalnej. Są one bardzo wyraziste, barwne. Zachowując oszczędność słów, narzuconą przez zwartą formę sonetu, podmiot liryczny oddaje doskonale migotliwość obrazu, jego urok, kolorystykę nieba, szczytów górskich, krajobrazów nocą i w świetle słońca. Te opisy przyrody są przeważnie źródłem jego refleksji i uczuć.

Adam Mickiewicz „Ballady i romanse”

Jest nieodłącznym elementem romantycznych tekstów, w takiej czy innej postaci pojawia się w bardzo wielu balladach. Pewnie jest to echo wypraw, jakie odbywał Mickiewicz z przyjaciółmi po Wileńszczyźnie. Często służy do wzmagania nastroju, jest akompaniamentem zdarzeń (np. „Lilije”). Bywa też wyrocznią, która decyduje o karze za grzechy (Świtez, Świtezianka).

Przyroda w *Panu Tadeuszu* nie odgrywa roli ozdobnika, ani tła (jak to w romantycznej literaturze zazwyczaj się bywało). Natura jest zespolona nie tylko z duszą bohaterów "Pana Tadeusza" (oba światy (ludzie i przyroda / natura) przenikają się – zobacz niżej: Stylistyczne ukształtowanie opisów przyrody / natury w "Panu Tadeuszu"), ale także z akcją eposu:

- gdy bohaterowie żyją w spokoju i zgodzie, pojawiają się opisy natury/przyrody (zachód słońca, wypogodzenie);
- kiedy dochodzi do zajazdu, podobne zjawiska zachodzą w przyrodzie/naturze: dzień jest deszczowy i chłodny, wschód słońca krwawy;
- po walce nadchodzi burza (stanowi ona analogię w świecie natury / przyrody do wydarzeń ze świata ludzi);
- również optymistyczne zakończenie "Pana Tadeusza" podkreślają liryczne opisy : wschodu i zachodu słońca.

TEMAT: Dylematy bohaterów literackich.

- Pod wpływem bardzo ważnej cechy epoki – romantycznego indywidualizmu – w literaturze pojawia się specyficzny typ bohatera – człowiek wybitny, o bogatej psychice, przeżywający rozterki i gwałtowne emocje. Czasem egzaltowany, nadwrażliwy, przesadnie silnie reagujący na otaczający świat.
- Ten sam postulat indywidualizmu sprawia, że ważna jest przede wszystkim jednostka – dlatego bohater romantyczny stawia siebie w centrum zainteresowania (egotyzm!).
- Bohater romantyczny to samotny, zbuntowany indywidualista pozostający w konflikcie ze światem, jest człowiekiem młodym, starość bowiem w tej epoce kojarzy się z niechęcią do zmian i ograniczonymi horyzontami myślowymi – racjonalizmem!
- To postać tajemnicza, zazwyczaj czytelnik lepiej zna jego duszę niż koleje losu. Zdarza się, że nie wiadomo nawet, jak ma na imię; tak właśnie jest w wypadku Giaura.
- Bohater romantyczny nie gra zespołowo – cały czas w myśl powyższego indywidualizmu i kultu wybitnej jednostki, jest zwykle samotny, nierozumiany przez ludzi. Czasem sam ich odrzuca, przekonany o własnej wyjątkowości.
- Z przeżywanych przez niego emocji najważniejsza jest miłość – zazwyczaj na romantyczny sposób nieszczęśliwa, pamiętamy doskonale, że romantyzm to prymat uczucia nad rozumem.
- Osobista tragedia powoduje przemianę kochanka w bojownika o sprawę ważniejszą – społeczną – na przykład o wolność ojczyzny. Wolność to także jedna z naczelnych wartości ideologii romantycznej.
- Chce zmieniać świat, bronić wolności – swojej lub innych – ale w tej walce jest zwykle samotny, nierozumiany przez ludzi.
- Wybranej idei poświęca się bezgranicznie – skłonny jest nawet popełnić grzech – a że jest człowiekiem szlachetnym, tu rodzi się jego tragizm (taką ideą może być miłość, ale też wolność, dobro ojczyzny, chęć pomocy innym).

Typy bohatera romantycznego:

- bohater werterowski (Werter Goethego)
- bohater bajroniczny (Giaur Byrona)
- bohater romantyczny (Gustaw-Konrad Mickiewicza)
- modyfikacje romantyczne (Jacek Soplica Mickiewicza)
- spadkobiercy (Kmicic Sienkiewicza)
- parodie bohatera romantycznego (Albin Fredry)

Cechy wspólne różnych postaci:

- indywidualizm – bohater romantyczny to człowiek wybitny, wyrastający ponad otoczenie, często poeta, prorok, mag;
- młodość i wrażliwość;
- tajemniczość;
- unieszczęśliwienie w życiu prywatnym.